

*Др Драган Вујисић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

*УДК: 347.4:366.5(4-672EU)
341.645:061.1EU
DOI: 10.46793/XVIIIMajsko.795V*

ПОТРОШАЧ (И) КАО КОРИСНИК УСЛУГА У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ПРАВДЕ*

Резиме

Појам потрошача у праву ЕУ није регулисан на једном месту. Може се наћи на најразличитијим местима у примарном праву ЕУ, у секундарном праву ЕУ, као и у правним прописима колизионог права ЕУ. У светлу, пре свега, секундарног права ЕУ, може се говорити о углавном изграђеном јединственом појму потрошача у праву ЕУ. У хармонизацији појма потрошача битну улогу имала је судска пракса Европског суда правде. Предмет и питања овом суда била су, између осталог, да ли статус потрошача имају и мала непрофитна правна лица, да ли на примену правила о заштити потрошача има, поред објективног критеријума, и субјективни попут знања, стручности, информисаности физичког лица, да ли правну заштиту уживају и лица која закључују потрошачки уговор који има двојну сврху (у оквиру и ван професионалне делатности), да ли потрошачку заштиту уживају и лица које у предмету заступа адвокат, да ли ову заштиту уживају и заједнице физичких лица које немају својство правног лица, и друго.

Кључне речи: *потрошач, услуге, судска пракса, Европски суд правде.*

1. Уводне напомене

Концепт потрошача се у основи може поделити на два „стуба“. Први се односи на питање да ли се неко лице може назвати потрошачем у правном смислу (тзв. „спољашња страна“ потрошачког појма). Други, и када се неко лице класификује као потрошач у правном смислу, поставља се питање да ли потрошач има конкретна права под одговарајућим, применљивим условима потрошачког законодавства; другачије речено, да ли се сваки потрошач третира

---

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2022. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

и штити на исти начин и у истој мери (тзв. унутрашња страна „појма потрошача“). Ово друго питање, се односи на оно што је опште познато као потрошачки модел (*Verbraucherleitbild*).¹

Појам потрошача је од великог значаја како би се утврдило да ли потрошачки закон регулише конкретни случај. До данас не постоји заједничка дефиниција појма потрошача на нивоу ЕУ, јер право ЕУ има фрагментални приступ у том смислу да је законодавац ЕЗ усвојио секторско регулисање које се бави обимом релативно уских питања. То међутим, не значи да је сваки део потрошачког законодавства увео потпуно независан појам потрошача. Иако постоје неке разлике, можемо закључити да постоји јединствени појам потрошача.

Директива о правима потрошача из 2011. године² садржи дефиницију потрошача већински заступљену у тзв. потрошачким директивама - потрошач је физичко лице које не делује у сврху свог занимања, пословања, заната или професије (чл. 2. т. 1). Примера ради исто и Директива ЕУ о представничким тужбама за заштиту колективних интереса потрошача (чл. 3. т. 1)³, Директива о одређеним аспектима уговора о испоруци дигиталног садржаја и дигиталних услуга (чл. 2. т. б)⁴; слично и Директива о европском законнику електронских комуникација (чл. 2. т. 15)⁵ - потрошач је свако физичко лице које користи или тражи јавно доступну електронску комуникациону услугу у сврхе које нису намењене њеној пословној делатности, занату или делатности слободног занимања, или Директива о трговању на даљину финансијским услугама које су намењене потрошачима (чл. 2. т. д)⁶ - потрошач је свако физичко лице које делује с циљевима који су изван њене трговачке делатности, пословања

---

¹ Hedegaard, J. S., Wrбка, S., *The Notion of Consumer Under EU Legislation and EU Case Law: Between the Poles of Legal Certainty and Flexibility*, Springer Science-Business Media Singapore, 2016, стр. 76.

² Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council

³ Directive (EU) 2020/1828 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2020 on representative actions for the protection of the collective interests of consumers and repealing Directive 2009/22/EC.

⁴ Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services.

⁵ Directive (EU) 2018/1972 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 establishing the European Electronic Communications Code.

⁶ Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 concerning the distance marketing of consumer financial services and amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC Official Journal L 271 , 09/10/2002 P. 0016 – 0024.

односно струке, Директива о електронској трговини (чл. 2. т. д)⁷ - потрошач је свако физичко лице које делује у сврхе које су изван оквира свог занимања, пословне активности или струке.

У свим дефиницијама појављују се два битна, опредељујућа елемента: први, да се ради о физичком лицу, и други, да физичко лице делује (закључује уговор) у сврху која је ван његове пословне или професионалне делатности.

Ограничење правне заштите потрошача само на физичка лице је смислено. Међутим, постављало се питање да ли треба да буде прихваћено беспоговорно. Право потрошача се фокусира на правни однос у коме између учесника постоји однос инфериорности и супериорности. У таквим односима циљ је да се заштити слабији учесник. Ограничавање права заштите потрошача само на физичка лица је оправдан, али се постављало питање и да ли је увек и стварно прикладан. Да однос инфериорности и супериорности може постојати и између правних лица односно када су у питању правна лица, показује се при пословању малих правних лица, нарочито непрофитних, са великим правним лицима, пре свега, компанијама. Разлика у економској моћи између великих компанија и малих правних лица је, понекад, много већа него између малих правних лица и физичких лица.⁸ С друге стране, ограничење заштите само на физичка лица суштински је утемељено и стога прикладно као опште правило. Основне разлике између физичких и правних лица тичу се разлика у расподели ризика (правно лице, често, штити пословни ризик), у погледу неправних санкција (за одржавање добрих пословних односа неприкладно понашање према другим правним лицима је мање вероватно него неприкладно понашање према физичким лицима као потрошачима), мања информациона асиметрија.⁹

Други елемент дефиниције потрошача везан је за делатност физичког лице као „предмет“ (потрошачког) уговора у коме је уговорна страна. Изрази у појединим директивама се међусобно разликују. Као конститутивни елемент појма потрошача наводи се обављање делатности изван пословне, професионалне или комерцијалне делатности, односно изван трговине, бизниса, професије, заната. Изрази су семантички блиски, тако да не доводе до разлика у дефинисању потрошача.¹⁰ Ипак, неки, гранични случајеви захтевали су ангажовање Европског суда правде (ЕСП)

Одређење посла да ли је унутар или ван пословне делатности се, као посебно проблематично, јавља код уговора које појединац закључује делом у

---

⁷ Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce') Official Journal L 178, 17/07/2000 P. 0001 – 0016.

⁸ Weatherill, S., *EU Consumer law and Policy*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham in Northampton, 2005, стр. 117.

⁹ Gomez F., *EU Sales Directive: Commentary*, Intersentia, Antwerp, Oxford, New York, 2002, стр. 63.

¹⁰ Howels, G. G., *EC Consumer Law*, Dartmouth Publishing Company, Aldershot, 1997, стр. 3.

оквиру пословне делатности, а делом ван пословне делатности, односно за задовољавање својих личних потреба (тзв. мешовити послови). Као проблематични случај одређења потрошача је пример лекара који је купио рачунар који користи за уређивање података о пацијентима, али и за личну употребу, или куповина аутомобила, који се поред употребе у приватне сврхе (породична путовања и сл.), користи и у вези са послом.¹¹

Кључно питање код мешовитих послова (уговора) не огледа се у питању да ли се срећемо са неком професионалном делатношћу; она јасно постоји. Централни проблем лежи у класификовању оваквих уговора на потрошачке или непотрошачке уговоре, јер показују карактеристике и једних и других. Другачије речено, мешовите послове није довољно „зауставити“ након идентификације професионалне делатности, него, додатно, треба разјаснити утицај професионалне и приватне димензије делатности на општу класификацију уговора и тако примену потрошачког законодавства.¹²

ЕСП је при одређивању појма потрошача у праву ЕУ одиграо кључну улогу, када је у случају *Bertrand v. Paul Ott*¹³ дефинисао потрошача, и пре него што се појам потрошача одредио у директивама ЕЕЗ. Потрошач је дефинисан на начин који данас познаје право ЕУ. Дефиниција је креирана у духу Бриселске Конвенције о надлежности, признавању и извршењу пресуда у грађанским и трговачким предметима из 1968. године. Изменама конвенције 1978. године, дефиниција суда укључена је у текст конвенције.¹⁴

Приступ ЕУ законодавца у вези са концептом потрошача јесте да ставља акценат на правну сигурност, у смислу да не „реагује“ на ситуације индивидуалне неравнотеже. Иако је лингвистички релативно нејасна, судска пракса ЕУ доприноси овој стандардизацији и истиче да концепт потрошача ЕУ мора бити схваћен на релативно рестриктиван начин. Случај *Pinto* је, на пример, објаснио да стандардизована, објективна дефиниција (не узима у обзир конкретна правна знања или вештине странке) мора да се следи да би се задовољили позиви за правну јасноћу и транспарентност. *Stuyck*, у овом контексту, примећује да овакав приступ показује да неравнотежа моћи и информација између две стране уговора није најважнији критеријум. По његовим речима то звучи овако: „Чини се да Европски суд правде види потрошача не као слабију страну на основу информационе асиметрије већ обзиром на ризик који преузима. Питање дакле лежи у одлуци да ли је

---

¹¹ Magnus, U., *Consumer sales and associated guarantees: The Cambridge Companion to European Union Private Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, стр. 248.

¹² Hedegaard, J. S., Wr̀bka, S., *нав. дело*, стр. 82.

¹³ ЕСП 21.6.1978, C-150/77, *Ott*.

¹⁴ Schulte-Nölke, H., *A case-book on European Consumer law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2002, стр. 8.

(финансијски) ризик који страна преузима професионални или, само, приватни¹⁵.

2. Случај *Horățiu Ovidiu Costea v SC Volksbank România SA*¹⁶

H. O. Costea, који обавља адвокатску делатност, закључио је уговор о кредиту с *Volksbank*-ом. Повраћај кредита био је обезбеђен хипотеком на некретнини у власништву адвокатске канцеларије *H. O. Costee*. Уговор о кредиту је *H. O. Costea* потписао, с једне стране, у својству корисника кредита а, с друге стране, у својству заступника своје адвокатске канцеларије, као хипотекарног дужника.

H. O. Costea је пред првостепеним суд у *Oradeae* (Румунија) поднео тужбу којом је, с једне стране, захтевао утврђење непоштености уговорне одредбе о провизији за ризик и, с друге стране, поништење те уговорне одредбе и повраћај провизије која је исплаћена *Volskbank*-у. Суд у Румунији је, у тим је околностима, одлучио да прекине поступак и упути ЕСП следеће претходно питање: „Треба ли чл. 2. тач. (б) Директиве 93/13 ЕЕЗ када је реч о дефиницији појма потрошач тумачити у смислу да тај члан у саму дефиницију укључује или из ње искључује физичко лице које обавља адвокатску делатност и које с банком закључује уговор о кредиту у којем није назначена намена кредита?“ Осим тога, пита ЕСП какав утицај има околност да је потраживање обезбеђено уговором о хипотеци, који је то лице закључило у својству заступника своје адвокатске канцеларије и који се односи на имовину намењену обављању професионалне делатности тог лица, као што је некретнина која је у власништву адвокатске канцеларије.

Посебност овог предмета је у томе што се преиспитује својство потрошача који је по струци правник у вези са закључењем уговора о кредиту који је осигуран некретнином чији је власник његова самостална адвокатска канцеларија. Тако се, с једне стране, поставља питање утицаја посебних способности и знања које лице поседује на његово својство потрошача и, с друге стране, питање утицаја улоге коју дотично лице има у оквиру допунског уговора о осигурању на његово својство потрошача у оквиру главног уговора о кредиту.

У складу с тим да се потрошач дефинише као свако физичко лице које у уговорима обухваћен овом Директивом наступа за потребе ван оквира свог заната, пословања и професије (чл. 2. тач. б Директиве 93/13 ЕЕЗ) а продавац (робе) или пружалац услуге свако физичко или правно лице које у уговорима обухваћеним овом Директивом наступа у оквиру свог заната, пословања и професије, без обзира на то да ли је у јавном или приватном власништву (чл. 2.

---

¹⁵ Више, Hedegaard, J. S., Wrbka, S., *нав. дело*, стр. 85-86.

¹⁶ ESP C – 110/14.

тач. ц. Директиве 93/13/ЕЕЗ), следи да наведена директива уговоре на које се примењује одређује зависно од својства уговорних страна и од тога поступају ли или не у оквиру своје професионалне делатности¹⁷ (за дефинисање потрошача и продавца робе односно пружаоца услуга релевантно је подручје у коме појединац наступа; потрошачи нису сва лица која се не могу сматрати продавцима или пружаоцима услуга; правна лица не могу се сматрати потрошачима). Тај критеријум у складу је с идејом на којој се заснива систем заштите успостављен том директивом, односно да се потрошач у односу на продавца робе и пружаоца услуга, а везано за питања која се односе како на могућност преговарања тако и на ниво информација, налази у подређеном положају, што доводи до приступања условима које је претходно саставио продавац односно пружалац услуга, без могућности утицаја на њихов садржај.¹⁸ С обзиром на такав слабији положај, чл. 6. ст. 1. Директиве 93/13/ЕЕЗ предвиђа да непоштене одредбе нису обвезујуће за потрошача. Ради се о одредби с обвезујућим дејством којој је циљ да замени формалну равнотежу коју уговор успоставља између права и обавеза стварном равнотежом која ће поновно успоставити једнакост између страна.¹⁹ Независни адвокат је у свом мишљењу истакао да је појам „потрошач“ у смислу чл. 2. тач. (б) Директиве 93/13 објективан и не зависи од могућих конкретних знања предметног лица или информација којима оно стварно располаже. Национални суд пред којим се води спор дужан је, водећи рачуна о свим доказима, а посебно о одредбама уговора, проверити може ли се корисник кредита квалификовати као „потрошач“. У ту сврху национални суд мора водити рачуна о свим околностима предметног случаја, а посебно о природи робе или услуга које су предмет уговора, из којих се може схватити за коју се намену набавља роба односно услуга. Не може се искључити могућност да се адвокат квалификује као потрошач у смислу чл. 2. тач. (б) наведене директиве када иступа за потребе ван оквира свог заната, пословања и професије. Адвокат, који, с физичким или правним лицем, које делује у оквиру своје професионалне делатности, закључи уговор који, посебно зато што није повезан с делатношћу његове адвокатске канцеларије, није у вези с извршавањем адвокатске делатности, се у односу на то лице налази у подређеном положају. У случају, када би се сматрало да адвокат располаже високим нивоом „способности“, на основу тога се не би могло претпоставити да он није слабија странка у односу на продавца робе или пружаоца услуга. Као што је истакнуто, подређени положај потрошача у односу на продавца или пружаоца услуга, који се настоји исправити системом заштите успостављеним Директивом 93/13/ЕЕЗ, односи се како на ниво информација потрошача тако и на његову могућност преговарања

---

¹⁷ Види (и) пресуду *Asbeek Brusse и de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, т. 20.

¹⁸ Види (и) пресуду *Asbeek Brusse и de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, т. 31.

¹⁹ Види (и) пресуду *Sánchez Morcillo и Abril García*, C-169/14, EU:C:2014:2099, т. 23.

под условима које је претходно саставио продавац односно пружалац услуга, а на чији садржај потрошач не може утицати.²⁰

Текст Директиве говори у прилог појма потрошача који је истовремено објективан и функционалан: својство потрошача неког лица није суштинска и непромењива категорија²¹, него, напротив, својство које се оцењује зависно од положаја у коме се лице налази у односу на одређени правни посао или трансакцију међу многима које може закључити или обављати у свакодневном животу. Како је то у вези с појмом потрошача из чл. 2. Директиве 85/577 у предмету *Di Pinto*²² истакао независни адвокат *Mischo*, лица на која се та одредба односи „нису дефинисане *in abstracto*, него у односу на оно што раде *in concreto*“, тако да исто лице у различитим ситуацијама једном може деловати у својству потрошача, а други пут у својству продавца робе или пружаоца услуга.²³ Суд је у случају *Benincasa*²⁴ одлучио да је за потребе утврђења да ли неко лице иступа у својству потрошача „у обзир потребно узети положај тог лица у конкретном уговору у односу на природу и циљ тог уговора, а не субјективну ситуацију тог лица. Исто лице може се сматрати потрошачем у оквиру одређених послова, као и трговцем у оквиру неких других“.²⁵

---

²⁰ Мишљење независног адвоката *Pedra Cruza Villalona* – предмет 110/14 *Costea* т. 26-28.

²¹ Према речима независног адвоката *Jacobsa*, „не постоји лични статус потрошача или непотрошача: релевантно је само својство у коме је купац наступа у тренутку закључења предметног уговора“. Мишљење у предмету *Gruber* (464/01, EU:C:2004:529), т. 34.

²² У предмету *Di Pinto* (C-361/89 (1991) ECR I-1189), ЕСП је приликом тумачења одредаба Директиве 85/577/ЕЕЗ о заштити потрошача у вези са уговорима закљученим изван пословних просторија, одлучио против проширења права на заштиту на нетипичне уговоре предузетника. У овом случају предузетник је закључио изван пословних просторија уговор о продаји своје радње. Суд је своју одлуку базирао на критеријуму „просечно искусног“ предузетника. Наиме, независно од величине радње и своје нестручности у погледу овакве трансакције, предузетник треба да буде свестан вредности радње и значаја уговора о њеној продаји. Иако рестриктивна интерпретација појма потрошача у овим случајевима делује неправично, овакав приступ аргументује се потребом очувања правне сигурности и избегавања неуједначене судске праксе у државама чланицама. Јер, прихватање екстензивнијег тумачења би у конкретним случајевима изазвало озбиљне тешкоће око разликовања послова закључених ван оквира професионалног деловања, односно послова који су са таквим деловањем директно или само индиректно повезани, Више, *Nebia, P., Unfair Contract terms in Europe: A study in Comparative and EC Law*, Hart Publishing, 2007, стр. 72.

²³ Мишљење независног адвоката *Mischa* у предмету *Di Pinto* (C-361/89, EU:C:1990:462), т. 19. У том предмету независни је адвокат предложио да трговци које се посећује у њиховом дому ради продаје пословне вредности њиховог предузећа имају својство потрошача. Суд није узео у обзир тај предлог.

²⁴ C-269/95 (1997) ECR I-3767.

²⁵ Суд је одлучио да се „тужилац који је закључио уговор за обављање не садашње, већ будуће професионалне делатности, не може сматрати потрошачем“, т. 19. У

Располажемо с објективним и функционалним појмом, чије постојање зависи од тога налази ли се предметни правни посао ван оквира обављања професионалне делатности. Реч је о појму који се дефинише ситуацијски, односно у вези с конкретним правним послом. Због тога се ниједном лицу, због његових општих знања, интелигенције, информација и сл. не може ускратити могућност да у вези с уговором који се налази ван оквира његове професионалне делатности наступи у својству потрошача, него се у обзир треба узети искључиво његов положај у односу на конкретни правни посао.

Ако се Директива посматра системски, тачно је да појмови рањивости и положаја подређености, кад је реч о могућности преговарања и нивоу информација, чине смисао Директиве, јер се полази од чињеничног стања у којем потрошач прихвата услове које је продавац или пружалац услуга унапред саставио и на чији садржај он не може утицати.²⁶ Међутим, те идеје рањивости и подређености, на којима уопштено почива целокупно право заштите потрошача на нивоу ЕУ, нису се услед нормативног дефинисања појма потрошача у позитивном праву конкретизовале као нужан предуслов. Тако ни дефиниција потрошача ни било која друга одредба Директиве 93/13/ЕЕЗ својство потрошача у одређеној ситуацији не условљава одсуством знања, погрешном информацијом или стварним положајем подређености.

Могућност да се својство потрошача у сваком појединачном случају оспорава с обзиром на искуство, професију, па чак и интелигенцију потрошача, било би у супротности с корисним учинком Директиве. Посебно правници (адвокати и други стручњаци) не би имали заштиту у многим аспектима својих личних радњи. Чак и када је ниво знања дотичног лица упоредив с нивоом знања кредитора, то не утиче на то да његова преговарачка моћ буде једнака оној коју у односу на кредитора односно продавца робе или пружаоца услуга има свако друго физичко лице.

Када је реч о околности да је потраживање из предметног уговора обезбеђено уговором о хипотеци, који је адвокат закључио у својству заступника своје адвокатске канцеларије и који се односи на имовину намењену обављању професионалне делатности тог адвоката као што је некретнина која је у власништву те адвокатске канцеларије, треба сматрати да то не утиче на својство адвоката као потрошача у предметном случају. Наиме, главни предмет се односи на утврђење својства потрошача лицу које је закључило главни уговор (односно уговор о кредиту), а не о својству тог лица у

истом се смислу изјаснио и независни адвокат, истакавши да „је управо предметна делатност – а не претходне личне околности субјекта – елемент који се у чл. 13. Бриселске конвенције узима у обзир за успостављање посебног режима у погледу судске надлежности за одређене уговоре“. Мишљење независног адвоката Ruiza-Jaraba Colomera од 20. 02. 1997, т. 49.

²⁶ Пресуде *Asbeek Brusse i de Man Garabito* (C-488/11, EU:C:2013:341), т. 31. и *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349), т. 39. и наведена судска пракса.

оквиру допунског уговора, односно уговора о хипотеци којим се обезбеђује исплата дуга из главног уговора. Сходно томе, у предмету о коме је реч, квалификација адвоката као потрошача или као продавца робе или пружаоца услуга у оквиру уговора о хипотеци не може одредити његово својство потрошача у оквиру главног уговора о кредиту.

Постоје два различита правна односа: с једне стране, однос између *H. O. Costeae* као физичког лица, у својству корисника кредита, и банке, и, с друге стране, однос између самосталне адвокатске канцеларије „*Costea Ovidiu*“, у својству хипотекарног дужника, и банке. Оба правна односа требају се посматрати засебно, на начин да други однос, који је, осим тога, споредан, не утиче на природу првог односа.

О могућем професионалном аспекту може бити речи искључиво у вези с допунским уговором зато што је *H. O. Costea* уговор о осигурању потписао као правни заступник своје самосталне адвокатске канцеларије. Стога се у овом случају, не примењује начело *accessorium sequitur principale* у смислу да дејство допунског уговора зависи од дејства главног уговора, већ за утврђивање различитих функција које појединац има у тим правним односима у обзир треба узети посебности свакога од њих. У овом предмету заправо није одлучујуће утврдити својство *H. O. Costeae* који у оквиру уговора о осигурању, као допунског уговора, наступа као правни заступник, него утврдити његов положај у оквиру уговора о кредиту, који представља главни уговор.

Чињеница да је *H. O. Costea* уговор о осигурању потписао као заступник адвокатске канцеларије не утиче негативно на његово својство потрошача у оквиру главног уговора о кредиту. Управо супротно, чак би се евентуално могло тврдити да на допунски уговор о осигурању утиче главни уговор. С обзиром на претходно наведено, улога коју физичко лице има као правни заступник самосталне адвокатске канцеларије при закључењу допунског уговора о осигурању не утиче на његово својство потрошача у вези с главним уговором о кредиту.

ЕСП је, на постављено питање, одлучио да чл. 2. тач. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ треба тумачити на начин да се физичко лице које обавља адвокатску делатност и које с банком закључује уговор о кредиту у којем није назначена намена кредита може сматрати потрошачем у смислу те одредбе када тај уговор није у вези с професионалном делатношћу адвоката. С тим у вези није релевантна околност да је потраживање обезбеђено уговором о хипотеци, који је то лице закључило у својству заступника своје адвокатске канцеларије и који се односи на имовину намењену обављању професионалне делатности тог лица, као што је некретнина у власништву те адвокатске канцеларије.

3. Случај *Birutė Šiba v Arūnasa Devėnasa*²⁷

Birutė Šiba закључила је с *Arūnasom Devėnasom*, као адвокатом, три стандардизована уговора о пружању правних услуга уз накнаду. Начин исплате накнада и рокови за извршење исплата нису били специфициковани у уговорима, а у њима нису биле прецизно наведене ни различите правне услуге за које се исплата захтева ни трошак пружања тих услуга. Како *Birutė Šiba* није исплатила накнаде у року који јој је одредио *Arūnas Devėnas*, *Devėnas* је покренуо поступак пред Општинским судом у *Klaunėdu* (Литванија,) тражећи од суда да на име неплаћених накнада наложи исплату износа од 15.000 литванских литаса. Суд је прихватио захтев *Devėnasa* а потом је и одбијена жалба коју је изјавила *Birutė Šiba*. *Birutė Šiba* је против те пресуде поднела ванредни правни лек пред Врховним судом Литваније, где истиче, између осталог, да нижи судови нису водили рачуна о њеном својству потрошача па зато, супротно релевантном националном законодавству, спорне уговоре нису тумачили у њену корист.

Врховни суд је сматрао да је потребно проценити може ли се адвокат који обавља слободну делатност квалификовати као пружалац услуге и да ли уговор о правним услугама закључен између адвоката и физичког лица представља потрошачки уговор. Врховни суд је одлучио да прекине поступак и упутити ЕСП следећа претходна питања: 1) да ли се може физичко лице, коме су, на основу уговора о пружању правних услуга уз накнаду закљученог с адвокатом, пружене правне услуге у предметима који се могу тицати личних (приватних) интереса физичког лица (развод, подела брачне имовине, итд.), сматрати „потрошачем” у смислу прописа права Уније о заштити потрошача? 2) да ли треба адвоката који се бави слободном делатношћу, који с физичким лицем закључи уговор о пружању правних услуга уз накнаду, а који га обавезује на пружање тих услуга с циљем да физичко лице оствари циљеве који нису повезани с његовом професионалном делатношћу, сматрати пружаоцем услуге у смислу прописа Уније о заштити потрошача? 3) да ли уговори о пружању правних услуга уз накнаду које закључи адвокат, обављајући своју слободну делатност, улази у подручје примене Директиве 93/13/ЕЕЗ ? 4) у случају потврдног одговора, да ли треба приликом класификовања таквих уговора као потрошачких применити опше или посебне критеријуме? Ако је за класификовање таквих уговора као потрошачких потребно применити посебне критеријуме, о којим критеријумима је реч?“ Овим питањима, Врховни суд је настојао “сазнати” да ли Директиву 93/13/ЕЕЗ треба тумачити на начин да се она примењује на стандардизоване уговоре о правним услугама закључене између адвоката и физичког лица које не поступа с циљем повезаним с његовом професионалном делатношћу.

---

²⁷ C-537/13.

У вези с тим ваља "подсетити" да се Директива 93/13/ЕЕЗ примењује на уговорне одредбе „уговора који се закључују између пружалаца услуга и потрошача“ о којима се нису водили појединачни преговори.²⁸ Као што прописује уводна изјава 10. Директиве 93/13/ЕЕЗ, уједначени законски прописи у подручју непоштених уговорних одредаба морају се примењивати на „све уговоре“ који се закључују између пружалаца услуга и потрошача, дефинисаним чл. 2. т (б) и (ц) Директиве (потрошач је свако физичко лице које у уговорима обухваћеним овом Директивом наступа за потребе ван оквира свог заната, пословања и професије (професионалне делатности); продавац (робе) или пружалац услуге је свако физичко или правно лице које у уговорима обухваћеним овом Директивом наступа у оквиру свог заната, пословања и професије, без обзира на то да ли је у јавном или приватном власништву.“²⁹ Сходно наведеном, Директива 93/13/ЕЕЗ уговоре на које се примењује одређује зависно од својства уговорних страна, односно зависно од тог поступају ли или не у оквиру своје професионалне делатности.³⁰ Тај критеријум у складу је с идејом на којој се заснива систем заштите успостављен овом директивом, а то је да се потрошач у односу на продавца и пружаоца услуге, а везано за питања која се односе како на могућност преговарања тако и на ниво информација, налази у подређеном положају, што доводи до приступања условима које је претходно саставио продавац односно пружалац услуге, без могућности утицаја на њихов садржај.³¹

Кад је реч о уговорима о правним услугама, важно је истаћи да, у подручју пружања адвокатских услуга, по правилу, постоји неједнакост између потрошача и адвоката, посебно због неравноправности која између њих постоји кад је реч о подацима којима располажу.³² Адвокат који у оквиру своје професионалне делатности пружа правну услугу уз накнаду, у корист физичког лица које поступа с приватним циљевима, јесте пружалац услуге у смислу чл. 2. т. (ц) Директиве 93/13/ЕЕЗ. Кад адвокат у уговорним односима са својим странкама користити стандардизоване уговорне одредбе које је претходно саставио, поменуте уговорне одредбе директно се уносе у уговоре вољом адвоката.

Сходно наведеном, ЕСП је одлучио да: Директиву 93/13/ЕЕЗ о непоштеним условима у потрошачким уговорима треба тумачити на начин да се она примењује на стандардизоване уговоре о правним услугама, закључене између адвоката и физичког лица које не иступа с циљем повезаним с његовом професионалном делатношћу.

---

²⁸ Види пресуду *Constructora Principado*, C-226/12, EU:C:2014:10, t. 18

²⁹ Види пресуду *Asbeek Brusse и de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, t. 29

³⁰ Види пресуду *Asbeek Brusse и de Man Garabito*, EU:C:2013:341, t. 30.

³¹ Види пресуду *Asbeek Brusse и de Man Garabito*, EU:C:2013:341, t. 31.

³² Види (и) пресуду *Cipolla и др.*, C-94/04 і C-202/04, EU:C:2006:758, t. 68.

4. Случај *Condominio di Milano, via Meda v Eurothermo SpA*³³

Захтев за претходну одлуку односи се на тумачење чл. 1. ст. 1. и чл. 2. т. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ о непоштеним условима у потрошачким уговорима. Захтев је упућен у оквиру спора између заједнице сувласника зграде, *condominio di Milano, via Meda* (у даљем тексту: *condominio Meda*), и друштва *Eurothermo SpA* у вези с плаћањем затезних камата које се од *condominio Meda* потражују на основу испуњења уговора о испоруци топлотне енергије

Condominio Meda, који се налази у Милану и који заступа његов управник, закључио је с друштвом *Eurothermo* уговор о испоруци топлотне енергије чија је одредба чл. 6.3 предвиђала да у случају кашњења с плаћањем дужник мора платити затезну камату по стопи од 9,25 %, и то од датума доспећа за плаћање преосталог износа. *Eurothermo* је *condominio Meda* доставио налог за плаћање износа од 21025,43 еура, који је одговарао затезним каматама за плаћање дуга који произлази из тог уговора и које су израчунате на доспелу главницу. *Condominio Meda* поднео је приговор против налога за плаћање суду у Италији (Милано), истичући да је он потрошач, у смислу Директиве 93/13, и да је одредба предвиђена чл. 6.3 уговора непоштена. Суд сматра да је та одредба непоштена и да би је, у складу са судском праксом ЕСП, он могао поништити *ex officio*. Међутим, тај се суд пита да ли је могуће утврдити да заједница сувласника зграде, као што је то *condominio* у талијанском праву, потпада под категорију потрошача, у смислу Директиве 93/13. У том погледу суд упућује на судску праксу *Corteia suprema di cassazione* (Касациони суд, Италија) према којој се, с једне стране, тој врсти заједнице сувласника, иако нису правна лица, признаје својство „аутономног правног субјекта”. С друге стране, према истој судској пракси, правила о заштити потрошача примењују се на уговоре закључене између продавца робе или пружаоца услуга и управника заједнице сувласника, која је дефинисана као „субјект за управљање имовином који нема правни субјективитет различит од својих учесника”, узимајући у обзир чињеницу да делује за рачун различитих сувласника, које треба сматрати потрошачима. Подсећа на судску праксу ЕСП, нарочито на пресуду *Cape* и *Idealservice MN RE (C-541/99 и C-542/99, EU:C:2001:625)*, на основу које се појам „потрошач” заснива на “физичкој природи” дотичног правног субјекта. Међутим, према мишљењу тог суда, ако би се примењивост Директиве 93/13/ЕЕЗ искључила само због тога што лице није ни физичко ни правно лице, одређеним правним субјектима могла би се одузети заштита у случајевима у којима постоји подређен положај у односу на продавца робе или пружаоца услуга који може оправдати примену система о заштити потрошача. У тим околностима *Tribunale di Milano* (Суд у Милану, Италија) одлучио је да прекине поступак и упути ЕСП следеће претходно питање: да ли се противи

---

³³ C-329/19.

појму потрошача из Директиве 93/13/ЕЕЗ квалификација потрошачем субјекта (заједнице сувласника зграде према италијанском правном поретку) који није ни физичко ни правно лице у случају када тај субјект закључи уговор у сврхе ван професионалне делатности и нађе се у подређеном положају у односу на продавца робе или пружаоца услуга по питању преговарачког положаја и нивоа информација?

Својим претходним питањем италијански суд у основи пита да ли треба чл. 1. ст. 1. и чл. 2. т. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ тумачити на начин да им се противи национална судска пракса која законодавство којим се та директива преноси у интерно право тумачи на начин да се правила којима се штите потрошачи које она садржи такође примењују на уговор који закључи правни субјект, као што је *condominio* у италијанском праву, с продавцем робе или пружаоцем услуга.

Да би се одговорило на постављено претходно питање, најприје треба анализирати подручје примене наведене директиве како би се утврдило може ли правни субјект који није физичко лице, у тренутном правном стању Уније, потпадати под појам „потрошач”. Према чл. 2. т. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ појам „потрошач” подразумева „свако физичко лице које у уговорима наступа за потребе ван оквира свог заната, пословања и професије”. Из те одредбе произлази да морају бити испуњена два кумулативна услова како би лице потпадало под тај појам, тј. да је реч о физичком лицу и да оно обавља своју активност у непословне сврхе. Кад је реч о првом услову, ЕСП је већ утврдио да се лице које није физичко лице, које закључи уговор с продавцем робе или пружаоцем услуга, не може сматрати потрошачем у смислу чл. 2. т. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ (пресуда у предмету *Cape* и *Idealservice MN RE*³⁴). У овом случају италијански суд наводи да је заједница сувласника зграде у италијанском правном поретку правни субјект који није ни физичко ни правно лице. У тренутном стању развоја права Уније, појам „власништво” није усклађен на нивоу ЕУ и могу постојати разлике између држава чланица. У складу са чл. 345. *УФЕУ*-а уговори ни на који начин не доводе у питање правила којима се у државама чланицама уређује систем власништва. У ширем тумачењу, мора се истаћи да чл. 1. ст. 2. т. (к) Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012 искључује стварна права из свог подручја примене. Последишно, и све док законодавац Уније не интервенише у том погледу, државе чланице остају слободне да уређују правно уређење заједнице сувласника у својим односним националним порецима на начин да га квалификују правним лицем или не. Према томе заједница сувласника, као што је то тужилац, не испуњава први од услова наведених у чл. 2. т. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ и стога не потпада под појам „потрошач”, у смислу те одредбе, тако да је уговор закључен између такве заједнице сувласника и продавца робе или пружаоца услуга искључен из подручја примене директиве. Такав закључак не противи се пресуди у

---

³⁴ C-541/99 и C-542/99, EU:C:2001:625, t. 16.

предмету *EVN Bulgaria Toplofikatsia* и *Toplofikatsia Sofia*³⁵ у којој је ЕСП пресудио да уговори о испоруци топлотне енергије којом се снабдева зграда у сувласништву, потпадају под категорију уговора закључених између потрошача и продавца робе или пружаоца услуга, у смислу чл. 3. ст. 1. Директиве 2011/83/ЕЕЗ; мора се истаћи да су те уговоре закључили сами сувласници, а не, као у овом предмету, заједница сувласника коју заступа управник. С обзиром на то, преостаје да се утврди да ли је национална судска пракса, као што је она *Cortea suprema di cassazione* (Касациони суд), која законодавство којим се Директива 93/13/ЕЕЗ преноси у интерно право тумачи на начин да се правила којима се штите потрошачи које она садржи а такође примењују на уговор који закључи правни субјект, као што је *condominio* у италијанском праву, с продавцем робе или пружаоцем услуга, у супротности с духом система заштите потрошача у ЕУ. У том погледу треба подсетити да у складу с чл. 169. ст. 4. *UFEU*-а, државе чланице могу задржати или увести строже заштитне мере, под условом да су у складу с Уговорима. Према 12. уводној изјави Директиве 93/13/ЕЕЗ, њоме се само спроводи делимично и минимално усклађивање националних закона о непоштеним одредбама, остављајући могућност државама чланицама да својим националним прописима, строжијим од оних из директиве, уз дужно поштовање уговора, својим потрошачима пруже виши ниво заштите. Осим тога, на основу чл. 8. Директиве, како би осигурао највиши степен заштите потрошача, државе чланице могу у подручју на које се она односи усвојити или задржати најстроже одредбе спојиве с Уговором. Осим тога, према уводној изјави 13. Директиве 2011/83/ЕЕЗ, државе чланице би требале остати надлежне, у складу с правом ЕУ, за примену њених одредаба у подручјима која не улазе у њено подручје примене. Државе чланице могу одлучити да прошире примену правила Директиве на правна или физичка лица која нису потрошачи у смислу директиве. У предметном случају из захтева за претходну одлуку произлази да је *Corte suprema di cassazione* (Касациони суд) развио судску праксу којој је циљ додатно заштитити потрошача на начин да се подручје примене заштите предвиђене Директивом 93/13/ЕЕЗ прошири на правни субјект, као што је *condominio* у италијанском праву, који у складу с националним правом није физичко лице. Таква судска пракса у складу је с циљем заштите потрошача који следи Директива. Из тога следи да, иако правни субјект, као што је то *condominio* у италијанском праву, не потпада под појам „потрошач” у смислу чл. 2. т. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ, државе чланице могу применити одредбе Директиве на подручја која не улазе у њено подручје примене, под условом да такво тумачење националних судова обезбеђује виши ниво заштите потрошача и да не повређује одредбе Уговора.

С обзиром на претходно наведено, ЕСП је на постављено питање одговорио да чл. 1. ст. 1. и чл. 2. т. (б) Директиве 93/13/ЕЕЗ треба тумачити на

---

³⁵ [C-708/17](#) и [C-725/17](#), [EU:C:2019:1049](#), т. 59.

начин да им се не противи национална судска пракса која законодавство којим се та директива преноси у интерно право тумачи на начин да се правила којима се штите потрошачи које она садржи такође примењују на уговор који закључи правни субјект, као што је *condominio* у италијанском праву, с продавцем робе или пружаоцем услуга, чак и ако такав правни субјект не потпада под подручје примене наведене директиве.

5. Случај *Henri Pouvin, Marie Dijoux (удата Pouvin) v Électricité de France (EDF)*³⁶

EDF је *H. Pouvinu*, запосленом у друштву и његовој супрузи (у даљњем тексту: зајмопримци) одобрио зајам у оквиру програма помоћи за стицање власништва над стамбеном некретнином. Уговор о зајму предвиђа да у случају да зајмопримац престане да буде запослен у друштву *EDF* из било ког разлога, долази до аутоматског раскида уговора. У случају раскида уговора о раду одмах доспева обавеза плаћања износа главнице, па иако зајмопримци нису повредили своје обавезе. *H. Pouvin* је потом дао отказ у друштву *EDF* а зајмопримци су престали отплаћивати оброке зајма. Друштво *EDF* је применило клаузулу о аутоматском раскиду уговора о зајму и од зајмопримаца затражило плаћање преосталог износа дуга, камате и накнаду штете по основу клаузуле о уговорној казни. Окружни суд у *Saint-Pierreu* (Француска) прогласио је непоштеном одредбу о аутоматском раскиду уговора о зајму и одбио је захтев друштва *EDF* за утврђење аутоматског раскида уговора. Истовремено је утврдио раскид уговора због неплаћања obroка зајма и зајмопримцима наложио солидарно плаћање главног дуга, камате и накнаде штете коју је претрпело због пропуста зајмопримаца. Жалбени суд у *Saint-Denisu* (Француска) укинуо је ову пресуду и пресудио је да је дошло до аутоматског раскида предметног уговора. Наложито је зајмопримцима да друштву *EDF* плате преостали износ главног дуга, камате и накнаде штете коју је претрпело због пропуста зајмопримаца. Овај суд сматрао је да чл. L. 132-1 Законика о заштити потрошача (Француске) није примењив у овом случају, с обзиром на то да је друштво *EDF* закључило уговор о зајму у својству послодавца те да се не може сматрати „продавцем робе или пружаоцем услуге”. Зајмопримци су поднели жалбу касационом суду против те пресуде истичући да су деловали у својству потрошача и позивајући се на судску праксу Касационог суда (Француска) у складу с којом је непоштена одредба којом се предвиђа раскид уговора о зајму због разлога неvezаног уз уговор. Касациони суд је прекинуо поступак и упутио ЕСП следећа претходна питања: 1) Да ли треба чл. 2. Директиве 93/13/ЕЕЗ тумачити на начин да друштво, попут друштва *EDF*, када одобрава запосленом хипотекарни зајам у оквиру програма помоћи за стицање стамбене некретнине, за који услове испуњавају

---

³⁶ C-590/17.

само запослени друштва, наступа као продавац робе или пружалац услуге? 2) Да ли треба чл. 2. Директиве 93/13/ЕЕЗ тумачити на начин да друштво, попут друштва *EDF*, када одобрава такав хипотекарни зајам брачном другу запосленог, који није запослен у друштву него солидарни дужник, наступа као продавац робе или пружалац услуге? 3) Да ли треба чл. 2. Директиве 93/13/ЕЕЗ тумачити на начин да запослени у друштву који с тим друштвом закључује уговор о хипотекарном зајму, наступа као потрошач? 4) Да ли треба чл. 2. Директиве 93/13/ЕЕЗ тумачити на начин да брачни друг запосленог, који супотписује исти уговор о зајму, не у својству запосленог друштва него у својству солидарног дужника, наступа као потрошач?"

Касациони суд у суштини пита да ли треба чл. 2. т. (б) и (ц) Директиве 93/13/ЕЕЗ тумачити на начин да, с једне стране, запослени друштва и његов брачни друг (није запослена у друштву) који с тим друштвом закључе уговор о кредиту који могу закључити само запослени у друштву и који је намењен финансирању стицања некретнине у приватне сврхе, треба сматрати „потрошачима” и, с друге стране, треба ли то исто друштво сматрати „продавцем робе или пружаоцем услуге”.

Најприје треба подсетити да се, као што се то наводи у 10. уводној изјави Директиве 93/13/ЕЕЗ, уједначени законски прописи у подручју непоштених уговорних одредаба морају примењивати на све уговоре који се закључују између продавца (робе) или пружалца услуге и „потрошача”.³⁷ Истовремено, 10. уводна изјава, наводи да из ове директиве треба, између осталог, искључити уговоре који се односе на запошљавање. У тим околностима, треба проверити и да ли је од утицаја чињеница да уговорне стране из уговора о кредиту, такође обавезује уговор о раду на њихова својства „потрошача” или „продавца робе или пружаоца услуге”. У том погледу, Директива 93/13/ЕЕЗ одређује да је „потрошач” свако физичко лице које у уговорима наступа за потребе ван оквира свог заната, пословања и професије. „Продавац робе или пружалац услуге” је свако физичко или правно лице која у уговорима обухваћеним директивом наступа у оквиру свог заната, пословања и професије, без обзира на то је ли у јавном или приватном власништву. Као што произлази из устаљене судске праксе ЕСП, Директива 93/13 одређује уговоре на које се примењује упућивањем на својство уговорних странака, односно зависно од тога наступају ли или не у оквиру свог заната, пословања и професије.³⁸ Као прво, појам „потрошач” у смислу чл. 2. т. (б) Директиве 93/13, објективан је и не зависи о могућим конкретним знањима предметне особе или информацијама којима она стварно располаже. Потрошач се у односу на продавца робе или пружаоца услуге, „налази у подређеном положају па га зато *треба сматрати* мање информисаном, економски слабијом и правно мање искусном страном у односу

---

³⁷ Види пресуду од 17. 05. 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320.

³⁸ Исто.

на свог сууговорача".³⁹ То одражава идеју на којој почива цели систем Директиве 93/13/ЕЕЗ: она је намењена спровођењу система заштите заснованог на претпоставци да се потрошач налази у подређеном положају у односу на продавца робе или пружаоца услуга у погледу како преговарачке моћи тако и нивоа информисаности.⁴⁰ Уопштено говорећи, то доводи до тога да потрошач пристаје на услове које је претходно саставио продавац робе или пружалац услуге, при чему потрошач не може утицати на његов садржај.⁴¹ Одређивање применљивости Директиве 93/13/ЕЕЗ не зависи од релативног балансирања положаја странка у смислу информисаности, специјализације или привредне моћи. Законодавац Уније је то балансирање већ уградио у законодавство. То је учинио укључивањем *генерализације*: они који наступају ван оквира свог заната, пословања или професије обично су мање информисани па је њихова преговарачка моћ слабија ако је уговорне услове претходно саставио продавац робе или пружалац услуге, јер нису могли утицати на њихов садржај. ЕСП је, примера ради, већ пресудио да се чак и адвокат, иако се за њега сматра да располаже високим нивоом знања и способности, може сматрати потрошачем, када закључи уговор који није у вези с његовом професионалном делатношћу. Широко тумачење појма „потрошач” омогућава да се обезбеди заштита свим физичким лицима која се нађу у подређеном положају. Дакле, чињеница да је физичко лице са својим послодавцем закључило уговор који није уговор о раду, сама по себи није препрека да се то лице квалификује као потрошач. Чињеница да је приступ уговорима о зајму резервисан за запослене не елиминише чињеницу да друштво *EDF* приликом закључења таквих уговора наступа као продавац робе или пружалац услуге у смислу Директиве 93/13/ЕЕЗ. Релевантан критеријум чини својство у којем је било која од странака закључила уговор, а не разлог због ког је то учинила. Исто тако, чињеница да су одређене врсте уговора резервисане за одређена лица не лишава их статуса потрошача.⁴² Искључењем многобројних уговора које потрошачи закључују са својим послодавцима свим тим потрошачима ускратила би се заштита коју пружа Директива. Кад је реч о искључењу уговора о раду из подручја примјене Директиве 93/13, предметни уговор о зајму није уговор о раду. Уговор о зајму не уређује радни однос нити се односи на услове запошљавања. Он није ни део елемената који се обично тичу радних односа или су нужно с њима повезани.⁴³ Кад је реч о појму „продавац робе или пружалац услуге” законодавац Уније

---

³⁹ Види пресуду од 4.10.2018., Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, t. 34).

⁴⁰ Види пресуду од 30.05. 2013., Asbeek Brusse i de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, t. 31..)

⁴¹ Исто.

⁴² Мишљење независног адвоката Michala Bobeka од 15.11.2018, t. 60.

⁴³ Мишљење независног адвоката Мицхала Бобека од 15.11.2018, t. 58.

намеравао је да широко тумачи тај појам.⁴⁴ Наиме, с једне стране, употреба израза „свако” упућује на то да се свако физичко или правно лице мора сматрати продавцем или пружаоцем услуге ако наступа у оквиру свог заната, пословања и професије.⁴⁵ С друге стране, тај се појам односи на сваки занат, пословање и професију, без обзира на то је ли је у јавном или приватном власништву. Према томе, чл. 2. т. (ц) Директиве 93/13/ЕЕЗ може се применити и на организације профитне или непрофитне природе које обављају делатност од општег интереса.⁴⁶ Појам „продавац робе или пружалац услуге” функционални је појам који подразумева испитивање улази ли уговорни однос у оквир активности које лице професионално обавља.⁴⁷ ЕСП је, примера ради, већ пресудио да се образовна установа која, у односу на своју делатност, додатно и споредно пружа услугу која у суштини представља уговор о кредиту, у погледу те услуге, може сматрати продавцем робе или пружаоцем услуге.⁴⁸ У таквом случају, начелно постоји неравноправност између образовне установе и студента због асиметричности информисаности и стручних знања странака, јер таква установа располаже трајном организацијом и стручним знањима којима студент, делујући у приватне сврхе, не мора нужно располагати када је узгредно суочен с таквим уговором.⁴⁹ Ово је примењиво и у овом поступку у коме послодавац, правно лице, закључује с једним од својих запослених, физичким лицем и његовим брачним другом, уговор о кредиту намењен финансирању стицања некретнине у приватне сврхе. Иако се главна делатност послодавца као што је друштво *EDF* не састоји од пружања финансијских услуга, него од снабдевања енергијом, тај послодавац располаже информацијама, техничким компетенцијама, људским и материјалним ресурсима које физичко лице, односно друга уговорна страна, нема. Попут појма „потрошач” у смислу чл. 2. т. (б) Директиве 93/13, појам „продавац робе или пружалац услуге” у смислу чл. 2. т. (ц) има објективан карактер и не зависи од тога коју делатност продавац робе или пружалац услуге одлучи обављати као своју главну или секундарну и узгредну делатност. Као што је истакао независни адвокат (*Michal Bobek*) у тач. 43. до 46. свог мишљења, чињеница да,

---

⁴⁴ Види пресуду од 17. 05. 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 48. и наведена судска пракса

⁴⁵ Види пресуду од 17. 05. 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 49.

⁴⁶ Види пресуду од 17. 05. 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 50-51.

⁴⁷ Види пресуду од 17. 05. 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 55.

⁴⁸ Види пресуду од 17. 05. 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 57-58.

⁴⁹ Види пресуду од 17. 05. 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 59.

с једне стране, послодавац својим запосленима предлаже закључење уговора о кредиту и тиме им нуди погодност стицања власништва над стамбеном некретнином, служи привлачењу и задржавању квалификоване и способне радне снаге што погодује извршавању професионалне делатности послодавца. У том контексту, постојање или изостанак евентуалног директног прихода предвиђеног тим уговором за тог послодавца не утиче на квалификацију наведеног послодавца као продавца робе или пружаоца услуге, у смислу чл. 2. тач. (ц) Директиве 93/13/ЕЕЗ. С друге стране, широко тумачење појма „продавац робе или пружалац услуге” у смислу наведене одредбе, служи остварењу циља Директиве који се састоји од заштите потрошача као слабије стране у уговору закљученим с продавцем робе или пружаоцем услуге и успостављању равнотеже између уговорних стран.⁵⁰

Сходно наведеном, ЕСП одлучио је:

- Чл. 2. тач. (б) Директиве Већа 93/13/ЕЕЗ о непоштеним условима у потрошачким уговорима треба тумачити на начин да запослени друштва и његов брачни друг, који с тим друштвом закључе уговор о кредиту чије је закључење начелно ограничено на запослене друштва, а који је намењен финансирању стицања некретнине у приватне сврхе, треба сматрати потрошачима;

- Чл. 2. тач. (ц) Директиве 93/13/ЕЕЗ треба тумачити на начин да наведено друштво (*EDF*) треба сматрати продавцем робе или пружаоцем услуге када оно закључује уговор о кредиту у оквиру свог заната, пословања и професије, чак и ако одобравање кредита није његова главна делатност.

6. Случај *Gruber v Bay Wa*⁵¹

Господин *Gruber* живи у Аустрији и бави се свињогојством. Од компаније *Bay Wa* чије је седиште у Немачкој купио је цреп, намењен за покривање куће у којој станује, али и пословног објекта (фарме), при чему ови објекти представљају целину. Након постављања црепа испоставило се да је боја црепа битно неуједначена. *Gruber* је тужбом покренуо поступак пред Нижим земаљским судом у Аустрији, који је настављен пред Вишим земаљским судом, а завршио је пред Врховним судом Аустрије, који је ЕСП упутио захтев за мишљење о томе да ли је тужилац у овом поступку потрошач или не. У случају да јесте, онда би у складу са правилима о посебној месној надлежности, било надлежно аустријско правосудје, према месту његовог пребивалишта. У супротном, у складу са правилом опште месне надлежности, био би надлежан немачки суд, као суд седишта тужене компаније *Bay Wa* (интерпретација чл. 13. Бриселске конвенције (сада чл. 15. Брисел I).

---

⁵⁰ Види пресуду од 31. 05. 2018., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, t. 32

⁵¹ C-464/01 (2005) ECR I-439.

У пресуди *Gruber*, ЕСП се приклонио уском тумачењу појма "потрошач" у ситуацијама које се односе на уговоре с двојном сврхом (мешовити уговори). Тумачење даје предност критеријуму занемарљивости: лице се не може позивати на посебна правила о надлежности садржана у Бриселској конвенцији „осим ако професионална употреба није занемарљива до те мере да у целомитом контексту радње о којој је реч има неважну улогу, при чему је у том смислу неважна чињеница да преовладава аспект ван оквира професионалне делатности“.⁵² Суд је у том контексту, такође, одлучио да је терет доказивања на лицу која се позива на чланове 13. – 15. Конвенције.⁵³

У уводној изјави 17. Директиве 2011/83, утврђен је критеријум који се заснива на преовладајућој сврси: „у случају уговора с двојном сврхом, кад је уговор закључен делимично у сврху која је и у оквиру и делимично ван оквира привредне делатности коју лице обавља па је сврха привредне делатности тиме ограничена да у целокупном контексту уговора није преовладавајућа, то лице треба сматрати потрошачем“.

Дакле, док се у складу с критеријумом занемарљивости из пресуде *Gruber* захтева да, како би се могло сматрати да уговор улази у приватно (лично) подручје, професионална употреба буде толико незнатна да се може сматрати неважном, у Директиви 2011/83 појављује се уравнотеженије решење које се заснива на критеријуму превлађујуће сврхе у целокупном контексту уговора.

Разлика у приступу у уводној изјави 17. Директиве 2011/83 и у пресуди *Gruber* није случајна. Наиме, током преговора о тој директиви, Европски парламент је поднео амандман у којем је изричито предложио измену дефиниције потрошача тако да се прошири њено подручје примене на „свако физичко лице које наступа за потребе које су првенствено ван оквира њеног заната, пословања и професије“.⁵⁴ У преговорима који су уследили Европски парламент је стао у одбрану дефиниције потрошача и избрисао прилог „првенствено“, под условом да се у уводној изјави намењеној појашњењу дефиниције потрошача, а која се изворно заснива на пресуди *Gruber*⁵⁵, реч „занемарљива“ замени речју „превлађујућа“.⁵⁶

Како би се у околностима у којима постоје индиције да предметни уговор има двојну сврху на начин да није потпуно јасно да ли је уговор закључен искључиво у приватне или у професионалне сврхе, разјаснило може ли се лице сматрати потрошачем, критеријум превлађујуће сврхе пружа алат којим се на основу испитивања целокупних околности у којима је закључен предметни

---

⁵² Пресуда *Gruber*, т. 54.

⁵³ *Исто*, т. 46.

⁵⁴ Извештај о предлогу Директиве Европског парламента и Већа о правима потрошача, Одбор за унутрашње тржиште и заштиту потрошача, од 22. 02. 2011., А7-0038/2011, стр. 36., амандман бр. 59.

⁵⁵ Документ Већа 10481/11 од 20.05.2011, стр. 3.

⁵⁶ Документ Већа 11218/11 од 8.06.2011, стр. 5.

уговор – што превазилази чисти квантитативни критеријум – и оцене објективних доказа којима располаже национални суд може утврдити у којој мери у вези с предметним уговором превладавају потребе у оквиру професионалне делатности или ван ње. У случају да национални суд одлучи да није потпуно јасно да ли је уговор закључен искључиво у приватне или професионалне сврхе, предметну уговорну странку треба сматрати потрошачем ако професионална сврха не преовладава у целокупном контексту уговора, узевши у обзир све околности и оцену расположивих објективних доказа, чија је оцена на националном суду.

*Dragan Vujisić, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

CONSUMER (AND) AS A USER OF SERVICES IN THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE

Summary

Consumer as a term in the in law of EU is not regulated in one place. It can be found in the most different places in the primary law of EU, in the secondary law of EU, as well as within the legal regulations of collision law of EU. From the view point of the secondary law, primarily, it is possible to claim that there is mainly formulated unique term of consumer in the law of EU. In the harmonization of the term of consumer the essential role was played by the judicial practice of the European Court of Justice. The subject and questions addressed to this Court were, among others whether the consumers status have also small non-profit legal persons, whether in application of regulations concerning consumers protection, in addition to objective criteria are also used subjective ones like knowledge, skill, information possessed by the physical person, whether the legal protection is available also to the persons concluding a consumer agreement with double purpose (within and outside a professional activity), whether the consumers protection is provided also for the persons represented in the case by a lawyer, whether this protection is also provided for the communities of physical persons who do not possess the capacity of legal person, and others.

Key words: *consumer, services, court practice, European Court of Justice.*

Литература

- Gomez, F., *EU Sales Directive: Commentary*, Intersentia, Antwerp, Oxford, New York, 2002.
- Hedegaard, S., Wrška, S., *The Notion of Consumer Under EU Legislation and EU Case Law: Between the Poles of Legal Certainty and Flexibility*, Springer Science-Business Media Singapore, 2016.
- Howels, G., *EC Consumer Law*, Dartmouth Publishing Company, Aldershot, 1997.
- Magnus, U., *Consumer sales and associated guarantees: The Cambridge Companion to European Union Private Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- Nebia, P., *Unfair Contract terms in Europe: A study in Comparative and EC Law*, Hart Publishing, 2007.
- Schulte-Nölke, H., *A case-book on European Consumer law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2002.
- Weatherill, S., *EU Consumer law and Policy*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham in Northampton, 2005.